

Tento text jsem napsal již před léty v době, kdy jsem ještě bydlel v Brně. V okamžik, kdy se jednou na jaře staly pro mne rozkvetlé koniklece symbolem celé jižní Moravy.

Na břehu říčky Punkvy kvete koniklec...

Ne, nebojte se, ještě pořád jsem nezapomněl, jak zní jedna z nejznámějších básní od Vítězslava Nezvala. Ta tři slova jsem v textu zaměnil úmyslně. Proč? Protože jedním z míst, kde koniklece rostou, je i Biskoupský kopeček. Leží jen malý kousek od vesničky Biskoupky, ve které se Nezval před více než stoletím narodil. A proč rozkvetl koniklec právě na říčním břehu? Vždyť já dobře vím, že nemá rád vlhko ani chlad a na břehu žádné říčky ho nikdy nenajdete. Přesto má s Punkvou společného víc, než si možná myslíte. Právě o tom mělo být původně tohle povídání.

Jenomže člověk miní, a i pouhá květinka to někdy dokáže změnit. Za to, že je tohle zamyšlení nakonec o něčem jiném, může vlastně pár konikleců. Našel jsem je ale na jiném kopečku, než je ten Biskoupský. Jmenuje se *Schweinbarther Berg* a leží v Dolním Rakousku, co by kamenem dohodil od našeho Mikulova.

I.

Koniklece velkokvěté jsou mými nejoblíbenějšími jarními květy. Jsou takovým radostným poslem jara, který hlásá, že zima už je pryč. Stráně se ještě nestačily pořádně zazelenat a ony už vesele září mezi suchou loňskou travou. Každý rok, když to jen trochu jde, se na ně musím jít podívat. Skoro nikdy neodolám, vytáhnu z brašny fotoaparát, kleknu si na zem, která ještě studí, a fotím. Co na tom, že jejich snímků mám snad už stovky a ty poslední jsem vyfotil samozřejmě až letos.

Jako Brňák to mám jednoduché, protože kvetou kousek za městem, často jen pár kroků za posledními domy. Na Kamenném vrchu, nad Obřanským tunelem nebo jen půlhodinky cesty od mého domova, na Medláneckých kopcích a na Netopýrkách. Mají rády teplo a na sever se příliš daleko nedostaly. Zato jižněji se v brněnském okolí vyskytují na spoustě míst. Kromě jmenovaného Biskoupského kopečku třeba v Podyjí, na Pouzdřanské stepi nebo na Pálavě.

Když jsem o nich kdysi vyprávěl jednomu známému, dělal si ze mne legraci. Prý jsem pořádný brněnský patriot, když podle mne sahá okolí Brna až kamsi k rakouským hranicím. Měl tak trochu pravdu. Nepovažuji se sice za žádného velkého patriota, ale už dlouho o sobě občas říkám, že jsem Jihomoravák. Mám jižní Moravu moc rád a spoustu nejkrásnějších míst zde zdobí jaro co jaro právě koniklece. Pro mne se vlastně staly jakýmsi symbolem jižní Moravy. Asi i proto, že koniklec velkokvětý v České republice neroste nikde jinde, než na jižní a střední Moravě.

Můžete se s ním setkat také východně a jižně od našich hranic. Tam jsem zatím nikdy v době jeho květu nebyl. Až letos, a to setkání nakonec dopadlo jinak, než jsem původně čekal.

II.

Pár dnů už je venku jaro, a to nejen podle kalendáře. Slunce se směje a pálavské stráně určitě zlátnou rozkvetlými polštáři písečných mochen, trsy hlaváčků i drobnými něžnými kvítky dřínů. Nedokážu vydržet v Brně až do víkendu, беру si první den z letošní dovolené a vyrážím na jih. Táhne mne to letos už potřetí na Pálavu. Mám ji za ty desítky let prochozenou skoro celou, a přesto bych se dnes rád podíval někam, kde to ještě neznám.

Pohled do mapy po chvílce napoví. Kdysi byl ten malý kousek Pavlovských vrchů pro mě nejlákavější. Ne snad proto, že patří k těm nejmalebnějším. Ani tu nerostou ty nejvzácnější kytičky. Ale přece to znáte, zakázané ovoce nejvíc chutná. A na Šibeniční vršek, kam mám dnes namířeno, se přece dlouhá léta nesmělo. Měl tu smůlu, že ze všech našich pálavských kopců leží jako jediný nesprávným směrem od Mikulova. To znamená na jihu, u státní hranice.

V minulosti byl ten kopeček z naší strany bedlivě střežen několika řadami ostnatých drátů a vojáky s ostrými náboji v samopalech. Co kdyby si někdo z našinců dovolil na něj vylézt a pak sejít za svobodou dolů na druhou stranu, do Rakouska? A to se přece tenkrát nesmělo. Já teď stojím na jeho vrcholku a obdivuji první letošní trsy rozkvetlých konikleců. A taky se mi otevírá překrásný výhled na Mikulov s panoramou Pavlovských vrchů v pozadí.

Vpravo se tyčí Svatý kopeček s kostelíkem na vrcholku. A já vzpomínám, jak jsme na něm před skoro jedenatřiceti lety stál a díval se dolů. Měl jsem tenkrát také pár dnů dovolené, bylo 1. května a ulicemi města zrovna procházel prvomájový průvod. Nejhezčí v mém životě, protože jsem se na něj mohl dívat pěkně z nadhledu a nemusel se do něj dobrovolně-povinně zařadit. Pak se můj zrak stočil k jihu, přes Šibeniční vršek dál do Rakouska. A já zatoužil se tam podívat. Vylézt si na pár mrňavých vápencových kopečků na obzoru, na zříceninu hradu *Falkenstein* a pak se vydat ještě dál, až kamsi do Alp. Ale to bylo tenkrát jen obtížně splnitelným snem. Pak mne napadlo, jestli na nejbližším vrcholku na rakouské straně taky někdo nestojí, nekouká se na vyzdobené mikulovské ulice a nekrouťí nevěřicně hlavou nad tím nepřírozeným veselením se na povel. Tak rád bych si s ním tenkrát vyměnil místo.

A stejně jako tehdy jsem se i dnes podíval na jih. Nenahlédnout předtím do mapy, ani bych nevěděl, kudy státní hranice přesně vede. Ostatné dráty, zátarasy i strážní stanoviště už naštěstí dávno zmizely. Obvyčejná polní cesta si to vesele míří z jedné strany hranice na druhou a nikdo mi nebrání vydat se po ní, kam chci a kdy chci. Nebo vzít auto a přejet po nedaleké silnici bez zastavení do Rakouska. Bez ponižujících kontrol, devizových příslibů i výjezdních doložek v pase. Času mám dost, a tak vyrážím na druhou stranu. Podívat se, jestli tam náhodou nekvete koniklece stejně pěkně, jako u nás.

III.

Po zhruba čtvrt hodince jízdy odbočuji ve vesničce *Kleinschweinbarth* z hlavní silnice směrem ke kopci *Schweinbarther Berg*. V místech, kde by člověk čekal jenom zpevněnou polní cestu, jedu po hladkém asfaltovém povrchu až kousek pod vrchol. Dno původního vápencového lomu je tam upraveno jako parkoviště. Nikde nikdo a moje auto vypadá tak osamocně na rozlehlé ploše. Stoupám vzhůru pěšinou po úbočí a pak je spatřím. Pár nevelkých rozkvetlých trsů, pár prvních konikleců velkokvětých nalezených někde jinde než na jižní Moravě. Nedaleko za nimi už je vrcholek, na kterém se proti nebi tyčí kříž. A za ním na obzoru známá silueta Pálavy, ztrácející se v oparu.

To ještě netuším, že jsou to nejen první, ale zároveň i poslední koniklece, které tu dnes spatřím. Že možná musely uvolnit místo něčemu jinému. A že se za chvíli dozvím, proč vede k nenápadnému kopečku upravená asfaltka, čemu slouží rozlehlé parkoviště a co tu vlastně dělá ten veliký kříž. Pokračuji ve své cestě ještě kousek dál na sever, opatrně překračuji zlatožluté mochny, až konečně stanu na vrcholku kopce. A pak vše pochopím.

Südmährerkreuz, tak se ten kříž jmenuje. Žádný *Jihomoravský kříž*, ale *kříž Jihomoraváků* v doslovném překladu. A kdyby snad někdo nechápal, o co tady jde, pak najde vysvětlení v nápisech na několika památnících.

Na jednom z nich je i mapa jižní Moravy. Přesněji řečeno té její části, kterou muselo po válce opustit německé obyvatelstvo. Slovo *Südmährer* – Jihomoraváci se vyskytuje na několika památnících. Tohle místo nechali upravit a jezdí sem lidé, kteří si říkají stejně jako já. Ale pro ně má to slovo na rozdíl ode mne hořkou příchuť. Mám pocit, že jsem se až příliš důvěrně setkal s historií. S historií, kterou nemohu pamatovat, a přesto ji najednou chápu víc než kdykoli předtím. S historií země, na kterou se dívám a kterou mám tak rád. S událostmi, které zde ve svém důsledku vzaly jedné skupině lidí navždy domov, zatímco té druhé na dlouhou dobu „jenom“ svobodu.

A už také znám odpověď na otázku, kdo se mohl tenkrát před jedenatřiceti lety dívat z Rakouska mým směrem. Je to odpověď až nepříjemně přesná. Na kopci je kromě kříže, památníků a zpevněných ploch i spousta laviček. Na většině z nich nechybí cedulka s nápisem. A já čtu jména těch, kdo je tu nechali zbudovat. Aby se na ně mohli posadit a dívat se směrem ke ztracenému domovu.

Německy psaná jména. Ale jsou to pouze německá jména? *Czerny, Mischka, Zajicek, ...* O původu řady z nich nemůže být pochyb. Stejně jako nemůže být pochyb o německém původu příjmení mnoha mých českých spolužáků i známých. Copak muselo v minulosti tolik záležet na tom, zda se něčí jméno psalo česky nebo německy? Copak květiny nejsou pořád stejně krásné, ať rozkvetou u nás nebo v Rakousku, ať se jim říká česky *koniklec* nebo německy *Kuhschelle*?

Chvilku přemýšlím nad původem a významem těch dvou jmen. A najednou si uvědomuji, že koniklece symbolizují jižní Moravu mnohem víc, než jsem si před chvílí myslel. Úmyslně teď neříkám koniklec, ale používám množné číslo. Na jižní Moravě totiž stále rostou dva druhy. *Koniklec velkokvětý* i *Koniklec luční* český. Vyskytují se zhruba tam, kde v minulosti žili společně Češi i Němci. Ty velkokvěté kvetou často tam, kde tenkrát Němci převládali. A nejen to. Jejich nerozevřené květy připomínají svým tvarem kravský zvonec – a přesně to samé přece znamená v němčině slůvko *Kuhschelle*.

Vzácnější koniklec luční má slovíčko český už ve svém názvu. Jeho zvonečky mají trochu jiný tvar a stále visí smutně skloněné dolů k zemi. I český název *koniklec* tomu napovídá. Vznikl z dnes již zapomenutého staročeského *poniklý* znamenajícího „dolů svěšený“. Správně by se tedy mělo říkat *Poniklec*. Slováci tak nazývají koniklece dodnes, to jenom my jsme si jejich jméno zkomolili.

Ještě štěstí, že rostliny mají více rozumu nežli my. Že neznají žádné totalitní ideologie, v jejichž jménu by pak budovaly své „věčné říše“ nebo „bratrské svazky květin“. A tak mohou na jižní Moravě stále růst oba druhy konikleců pěkně pohromadě vedle sebe a připomínat její nepřilíš vzdálenou a nepřilíš šťastnou minulost.

Možná se ptáte, kdo kdysi dopadl hůř. Zda ti, kteří přišli o domov, nebo ti, kteří se zbavili svobody. To je ale špatně položená otázka. Obojí bylo přece tragické a je zbytečné se po tolika létech ptát, kdo byl tenkrát vítězem. Vždyť jím vlastně nebyl nikdo. Je to špatně položená otázka, protože se při ní zapomíná na třetí skupinu obyvatel, která zde také společně s námi žila a přišla tenkrát úplně o všechno. V Mikulově po nich zbyla synagoga a jejich osud vám možná připomenou malé oranžové „lampionky“, které na podzim zdobí v mikulovských zahrádkách květinu s trochu zvláštním jménem *Mochyně židovská třešeň*.

IV.

Na břehu říčky Punkvy kvete koniklec...

Museli bychom dojít daleko proti proudu Dyje, Svratky a Svitavy, abychom se z krajiny pod Pálavou dostali až na břeh říčky Punkvy. Přesto slunnou jižní Moravu s ponornou říčkou cosi spojuje. Jsou to právě koniklece a já už jsem vlastně prozradil, co mají s Punkvou společného. Přece svoje jméno. Slůvko *poniklá* má ve staročeštině ještě jeden význam. Znamená také „ztrácející se pod zem“, dnes by se řeklo „ponorná“. Kdysi se jmenovala *Poniklá* i jedna osada v Moravském krasu. V polovině 14. století se její název psal jako *Ponykwa* a zatímco osada již dávno zanikla, její jméno dál žije v názvu říčky, na jejímž břehu kdysi stála.

Někdy je dobré porozumět skrytému významu jmen. Ne pro ta jména samotná, ale proto, aby si člověk uvědomil daleko důležitější věci. Vždyť pouhá jména, ta přece nic neznamenají. Květina nepřestane vonět, ať jí říkáme, jak chceme. I člověk by měl zůstat člověkem, ať se jmenuje jakkoli a mluví kteroukoli řečí. A když to snad někdy přestane platit, neměli bychom na to později zapomínat. Někdo se sice může pokusit zakázat vzpomínky na to, co se mu zrovna nehodí. Ale umlčet hlas dějin se nakonec stejně nepodaří. Stejně, jako se ponorná říčka Punkva také jen na chvíli propadne do zemských hlubin. Aby se o něco později znovu vynořila na denní světlo a šepotem svých vlnek vyprávěla, co spatřila proti proudu.

Šibeniční vršek a Schweinbarther Berg, 25.03.2011